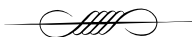

Lika-Krbava vármegye története

A megye elhelyezkedése, domborzat, vízrajza, és éghajlata

A mai Horvátország területén található terület, mely az első világháborút megelőzően Horvát-Szlávonország megyéje volt. Észak felől Modrus-Fiume vármegye, kelet felől Bosznia, dél felől Dalmácia, és nyugat felől az Adriai-tenger határolta. A megye többnyire hegyvidéki felépítésű, az egész egy nagy felföld, melyet egyközü hegysorok szelnek át, melyek közül az 1753 méteres magasságú, tengerpartot szegélyező Velebit a legmagasabb. Ez és a keleti részekben lévő hegyláncok (Kis-Kapela, és a Pljesivica) közötti belső hegyláncok több elkülönített lapályra (Gackopolje, Korbávia fennsík, Likai felföld) osztja a megyét. A lapályokat folyók öntözik, melyek közül jelentős a Lika, a Gacka, az Obcénica, a Ricice, és a Krbava. Ezen kívül a megye keleti részén fontos folyó az Una, és a megye északi részén található, vízesést képező tavakból ered a Korana folyó. Éghajlata szempontjából nagyon meghatározó a tenger közelsége. A tengerpartnál az éghajlata melegebb, mint a fennsíkon. A megye Lika és Krbava megyék 1883-as egyesüléséből jött létre.

A megye története

A megye három megyéből jött létre: Lika, Krbava, és Gadska. Lika megye már a X. században is horvát megye, ún. zsupa volt, és a Lika folyó déli forrásvidékénél, Gospictól délkeletre helyezkedett el. 1071-től egyházi-

lag a nónai püspökséghez tartozott, majd az arbei, segniai, és a korbavai püspökséghez, és végül az egyesített zengg-modrusi püspökséghez. A XIII–XIV. században a Gusic-

Kurjakovic család tagjai voltak a megye örökös ispánjai, valamint Krbava, és Buzsana megye grófjai is. A XV. században került a megye Zsigmond király birtokába, aki nem sokkal később elzalogosította 42 ezer aranyért Frangepán Miklós horvát bánnak. A megye főbb várai a Gusic családból származó Karlovicok kezében maradtak,

és a családja viselte a likai, a korbaviai és a buzsani grófi címet is. Lika megye utolsó ispánja Torquatos János horvát bán volt, aki a mohácsi csatát követően I. Ferdinánd híve lett. A törökök 1528-ban Krbava és Udbina megyével együtt 1528-ban Likát elfoglalták, és közel 160 évig megszállásuk alatt volt. Bíborbanszületett Konstantin a X. század közepén több tucat zsupát említ, melyek közül Likát, egy várszervezettel bíró comitatusnak, provinciának nevezi. Lika a XIII. században igazgatási egységként is előfordult, noha ekkor már magyar uralom alatt.

Krbava (Korbávia) megye a hasonló nevű folyóról kapta nevét, és már akkor horvát zsupa (megye) volt, amikor a magyar csapatok meghódították. A megye jellegét fenntartották a magyarok, és a megye grófjai jelentős szerepet játszottak a királyok tanácskozásában is. A XIII–XIV. században a Karlovics család birtokolta megyét. A püspökségét 1185 körül alapította Péter spalatói érsek, aki tagja lett a magyar ki-

rályi tanácsnak is. a püsköpökség székhelyét 1460-ban Modrusba helyezte át II. Pius pápa. Krbavát 1433-ban, és 1492-ben egy bandérium kiállítására kötelezte a magyar országgyűlés. A megyét 1528-ban foglalták el a törökök, majd a török kiűzése után a megyeként igazgatták, és 1712-ben a katonai határőrvidékbe bekebelezték be. Ez az állapot 1883-ig maradt fenn.

Gadska, vagy más néven Gacska megye a mai Otocac környékén volt. 1185-ben a zenggi püsköpökséghez tartozott, majd 1219-ban II. András királyunk adományozta a templomos rendnek, és még az ő idejében élő Pontius nagymester magát már Gadska urának írta. A megyét 1260-ban Dubica megyére cserélte el a templomosokkal IV. Béla király, aki Gadska megyét Zengg városával együtt Frigyes és Bertalan vegiliai grófoknak adományozta – akik a Frangepánok ősei voltak – a tatárjárás során mutatott hűségükért. A grófság a Frangepánok kezében maradt a XV. századig, majd a zenggivel történt összeolvadást követően a Frangepánok kezében maradt, a család kihalásáig. A megye egy 1528-ban készült térképen látható utoljára. Nevét a Velebit-hegység egyik nevezetes bűvópatakjáról kapta. A Gacka folyó Lesce községtől Dél-keletre a hegyek aljában ered, majd Észak-nyugat felé tart, és a Gacho polje nevű lapályt öntözi, majd Otocacnál két ágra bomlik. A két ág közül az egyik északnyugat felé halad, mely Srbosha-kompolje községénél eltűnik. A másik ág nyugat felé halad, és Svica és Gorice közt tóvá szélesedik ki, majd eltűnik a Konicsiszta-hegy alatt.

A terület 1689-ban szabadult fel a török uralom alól, és a bécsi udvar Likát és Krbavát Zinzendorf grófnak adta el, aki 1693-ban, mint e két megye, Lika és Krbava, örökös grófja esküt tett a horvát rendek előtt. A két megyét azonban Zinzendorf 1695-1700 között visszaadta a bécsi udvarnak, majd a határőrvidéki intézmény megszervezését követően felállította a likai határőrezredet.

A napóleoni háborúk idején, 1809-ben Lettardi képviselte itt a francia császárságot, majd a határőrvidék felosztását követően a likai határőrezredből, a likai, a krbavai és a gadskai megyékből megalakult Lika-Krbava vármegye.

A megye főbb adatai, népessége, gazdasága

A megye ásványkincsekben megmutató szegénysége mellett figyelemreméltóan gazdag és változatos növényvilágot tudhat magáénak. A megye területének mintegy 16 százaléka szántóföld, kert, és rét, de többnyire legelőkben és erdőkben volt gazdag. A földművelés a zord körülmények (hegyi talaj, időjárás) miatt nagyon háttérbe szorult. Kisebb mértékben termeltek búzát, rozsot, és gabonát, viszont az árpa, a zab és a kukorica jobban termelt, emellett a köles, a burgonya, a tatárka, a hüvelyes vetemények is. A természeti körülményekből következik, hogy bortermeletést sem lehetett jelentősnek mondani, a gyümölcsök közül inkább a szilva a fő termény. Haszonállatok közül a juhtenyésztés virágzott.

A megye lakosainak száma az 1891-es népszámláláskor 191 ezer fő volt, melyből 93 ezer fő horvát, 98 ezer fő szerb, 100 fő német, és 15 magyar lakos volt. A hitfelekezetek közül a római és a görög katolikus egyház úlsúlya a jellemző. A római katolikusok száma 93 ezer fő, a görög katolikusoké 98 ezer fő volt. A teljes lakosságból majdnem 83 ezer fő foglalkozott őstermeléssel. A megye lakosságának többsége juhtenyésztéssel, erdőműveléssel, halászattal, és hajózással foglalkozott, viszont a kereskedelem és a közlekedés teljesen pangott, ugyanis a megyében vasúti közlekedés teljesen hiányzott, ezért tengeri hajózásra, és szállításra volt szorítkozva a közlekedés. Legfontosabb kikötői Sv. Juraj, Zengg, Karlopage, és Stinica voltak, a belső kereskedelemben Otocac, és Gospic járt az élen. A hitelintézetek száma összesen 4 volt,

és Zenggben kereskedelmi és iparkamara is székelt. A megye férfi lakosságának közel 80%-a, a nők közel 95%-a teljesen írástudatlan volt, és a tanköteles gyermekeknek csak közel 30,5%-a járt iskolába. Összesen száz iskola volt, egy hittani iskola, két gimnázium, két ipari és kereskedelmi iskola, egy zeneiskola, két polgári iskola, 93 népiskola és egy börtöniskola volt megye a mintegy 923 községében. Kisdedóvó intézmény nem működött ekkor a megyében. Egyházi tekintetben a megye az alábbi képet mutatta 1890-ben: a felekezetek közül a római katolikusok 61 egyházközösségbe tömörültek, mely székhelye a zenggi püspöki egyházmegyéhez tartozott, a görög katolikusok 42 görögkeleti közösség a károlyvárosi egyházmegyéhez tartozott.

A megye lakosságának száma 1910-ben már 204710 fő volt, melyből 100436 főnyi horvát, 104036 főnyi szerb, 68 főnyi német, és 22 főnyi magyar lakos volt. A felekezetek lélekszáma is megváltozott: a római katolikusok száma 100620 fő, és a görög katolikusoké 104041 fő volt. A felekezetek közül a római katolikusok továbbra is 61 egyházközösségbe tömörültek, mely székhelye a zenggi püspöki egyházmegyéhez tartozott, a görög katolikusok 42 görögkeleti közössége továbbra is a károlyvárosi egyházmegyéhez tartozott. 1910-re a megyében 262 kilométer állami út volt, és 392 kilométer törvényhatósági út volt. Az oktatási intézmények száma is emelkedett, ugyanis 1910-re a megye 1040 településén 135 iskola működött, melyből 1 hittani intézet, 2 középiskola, 2 ipari és kereskedelmi iskola, 4 polgári iskola, 122 népiskola, 2 iparos iskola, és 1 börtöniskola volt. A kisdedóvó intézmény még ekkor is hiányzott a megyéből.

Közigazgatás

1891-ben a vármegye összesen 7 járásra oszlott, melyekben 2 nagyközség, 919 kis-község, és 649 pusztá és telep, továbbá 2

rendezett tanácsú várost találhattunk. A hét járás az alábbi volt: Gospici járás, Gracaci járás, Korenicai járás, Otocaci járás, Perusici járás, Udbinai járás, Zenggi járás. A törvénykezési lehetőségek terén a megye, a gospici törvényszék területéhez tartozott. A megye járásbíróóságai: Gospic, Gracac, Korenica, Otocac, Ubdina és Zengg városában voltak. Mindegyiknek volt telekkönyve, kivéve az első településnek. A közjegyzőségek ekkor Gospicon, és Zenggben voltak. Hadügyi tekintetben a megye a zágrábi hadtestparancsnoksághoz tartozott, és a kiegészítő parancsnokság pedig Otocacon volt. Zengg városa a haditengerészet számára képzett ki újoncokat. A Pénzügyi Igazgatóság, és adóhivatal Gospicon üzemelt, valamint Otocacon és Zengg-en. A megye államépítészeti hivatala Gospicon, közúti kerületi felügyelője Pécsen, és a távíróigazgatósága Zágrábban, a pénzügyőrség pedig Gospic, Zengg, Dolnji, Lapac településeken működött. Gospicban székelt az Államépítészeti Hivatal, viszont a Posta- és Távíróigazgatóság Zágrábban. A megyében az egészségügyi ellátást 3 gyógyszer-tár töltötte be.

1910-re a közigazgatási viszonyok változását mutatja, hogy a megyében ekkor már összesen 9 járás, 1 város és 21 politikai község volt. A 9 járás az alábbi volt: Brinja, Dolnja, Gospic, Gracae, Korenica, Otocac, Perusic, Ubdina, és Zengg.

A törvénykezési lehetőségek terén a megye, a gospici törvényszék területéhez tartozott. A megye járásbíróóságainak száma is emelkedett 1910-re: Brinjic, Dolnji, Lapae, Perusic, Gospic, Gracac, Korenica, Otocac, Ubdina és Zengg városában voltak. Mindegyiknek volt telekkönyve, kivéve az első négy településnek. A közjegyzőségek 1910-től Gospicon, Otocacon, és Zengg településeken működtek. Hadügyi tekintetben a megye a zágrábi hadtestparancsnoksághoz tartozott, és a kiegészítő parancsnokság pedig Otocacon volt. Zengg városa a hadi-

tengerészeti számára képzett ki újoncokat. A Pénzügyi Igazgatóság az alábbi településeken székelt: Otocac, Zengg, és Gospic (egyben az adóhivatal székhelye is volt.). A pénzügyőrség viszont Gospic, Zengg, Dolnji, Lapac településeken működött. Gospicban székelt az Államépítészeti Hivatal, viszont a Posta- és Táviróigazgatóság Zágrábban. Az egészségügyi viszonyok lassú fejlődést jelzi, hogy a megyében összesen ekkor 14 orvos, és 37 bába látta el egészségügyi szolgálatát, valamint összesen 11 gyógyszertár, és 3 kórház üzemelt.

KOMÁROMI CSABA

FELHASZNÁLT IRODALOM

- BENCsik GÁBOR: *Vármegyék könyve*. II. rész; Milleniumi körkép Magyarországról. Magyar Mercurius, Budapest
- KRISTÓ GYULA: *A vármegyék kialakulása Magyarországon*. Budapest, 1988, Magvető Kiadó.
- Pallas Nagy Lexikona*. Elektronikus dokumentum. Arcanum DVD-könyvtár I.
- Révai Nagy Lexikona*. VIII. kötet. Az 1913-as kiadás változatlan kiadása. Szekszárd, 1991, Babits Kiadó.
- Révai Nagy Lexikona*. XII. kötet. Az 1915-ös kiadás változatlan kiadása. Szekszárd, 1993, Babits Kiadó.

LIKA-KRBAVA VÁRMEGYE TÉRKÉPE A KOGUTOWICZ-FÉLE KÖZIGAZGATÁSI ATLASZBAN